

NIEUWSBRIEF

- Hans Evertse: munitie is vaak sluitpost 2
- Bloedig Solferino leidt tot Rode Kruis 4
- Uitwisseling deskundigheid 6
- Waterloo-lezing 7
- Halve eeuw Cavaleriemuseum 8
- Herkomst van een wervingsaffiche 10
- Somme: battlefielddtour naar bedevaartsoord 12
- Legermuseum ontvangt nalatenschap Indië-veteraan 13
- Plannen nieuw Defensiemuseum wat concreter 14

BRITONS

JOIN YOUR COUNTRY'S ARMY!
GOD SAVE THE KING

Reproduced by permission of LONDON OPINION

Printed by the Victoria House Printing Co., Ltd., Tudor Street, London, E.C.

Hans Evertse:

Passie voor munitie

door Edwin Ouwejan (tekst en foto's)

Wapens trekken aandacht. Vaak zijn ze het middelpunt van een collectie. Heel anders is het met munitie, terwijl wapens niet zonder kunnen. Munitie is een sluitpost, zegt Hans Evertse, stafmedewerker van het Legermuseum. Momenteel legt hij de laatste hand aan de nieuwe studieverzameling munitie.

Hans Evertse is een enthousiaste verteller. De afspraak voor het gesprek is op de wapenzolder van het Legermuseum en gaat onmiddellijk over de ongekende verzameling van verschillende soorten vuurwapens die zich daar bevindt. Geweren, pistolen, revolvers, mitrailleurs en zelfs granaatwerpers in diverse soorten en maten. Het Legermuseum heeft namelijk niet alleen een museumfunctie, maar herbergt ook een studieverzameling wapens. De wapenzolder is niet toegankelijk voor het publiek, maar alleen voor speciale groepen of personen. Regelmatig verzorgt het museum rondleidingen voor politie, justitie, douane en defensie. Dankzij schenkingen en aankopen is de verzameling een van de grootste in haar soort in Europa. De verzameling geeft een zowel technisch als historisch overzicht van de diverse soorten, zoals experimentele wapens, enkele standmodellen van defensie en gemodificeerde wapens. Hans vindt de wapens 'met een verhaal' het meest interessant: wapens van beruchte historische figuren als Seyss-Inquart en Mussert en van bekende en onbekende terroristen en criminelen, zoals bijvoorbeeld IRA-leden die actief waren in Nederland.

Ondanks het enthousiasme van Hans is de wapencollectie echter niet het doel van het gesprek. De aanleiding is de nieuwe studieverzameling munitie die hij momenteel samenstelt. Zijn hart ligt namelijk bij munitie. "Je ziet in het museum dezelfde tendens als bij defensie: alle aandacht gaat naar wapens en wapensystemen", zegt Hans. "Men vergeet echter dat wapens waardeloos zijn zonder munitie en dat munitie een essentieel onderdeel is van de oorlogvoering. Vandaar dat de munitie bij wapenprojecten meestal een sluitpost vormt."

Van marine naar landmacht

Waar komt die passie voor munitie vandaan? Hans is vrijwel zijn gehele leven verbonden geweest aan de krijgsmacht. Na zijn dienstdtijd bij de marine ruilde hij het ruime sop in voor een carrière bij de landmacht. Eerst als onderofficier en daarna als officier. Als officier was hij onder meer verantwoordelijk voor het bevoorraden van munitie. Later specialiseerde hij zich in de kwa-

liteitsbewaking en onderhoud van munitie. Op 1 november 2002 zwaaide hij na 36 dienstjaren af. Na een korte periode als burgerambtenaar voor de landmacht, werd Hans in november 2003 stafmedewerker Wapen- en Munitiebeheer volgens de Wet wapens en munitie (WWM). Voor het Legermuseum een cruciale functie met het oog op de handhaving van de regels van de wet, op de veiligheid en het behoud van de noodzakelijke vergunning en ontheffing voor het bezit van wapens en munitie. Als stafmedewerker valt Hans onder de algemeen directeur en vanuit die min of meer onafhankelijke positie kijkt hij ook verder dan alleen zijn eigen werkterrein.

Studieverzameling

Dit jaar hoopt Hans de studieverzameling munitie klaar te hebben. Deze verzameling bestaat net als de museumcollectie munitie in zijn geheel uit onschadelijk gemaakte munitie-artikelen. Op de zolderetage legt hij op dit moment de laatste hand aan de tentoonstelling die onder andere bestaat uit artillerie- en mortiermunitie, tank en antitankmunitie, mijnen, handgranaten, vuurpijlen en boordwapenmunitie. Vanwege de beperkte ruimte

Hans Evertse legt de laatste hand aan de studieverzameling munitie.

Bij de voorpagina:

'Britons. Join your country's army!' Een van de beroemdste wervingsaffiches, ontworpen door Alfred Leete.

De collectie herbergt ook een aantal opengewerkte granaten waarmee de werking kan worden uitgelegd.

is het een historische verzameling die de ontwikkeling schetst van de verschillende typen munitie. Kanonskogels van steen liggen naast de meest geavanceerde artilleriegranaten. Uit de collectie blijkt dat de technische veranderingen door de tijd enorm zijn, waarbij opvalt dat er steeds meer 'denkkracht' in bepaalde munitie is komen te zitten. Ondanks de technische vooruitgang zijn er ook primitieve zelfgemaakte mijnen te zien die in het voormalige Joegoslavië zijn gevonden. Ook in deze verzameling zijn er verhalen verbonden aan de voorwerpen, zoals de antipersonneelsmijn type AP-23 die berucht werd door het ongeluk waarbij een medewerker van de landmacht in 1984 omkwam (de zaak-Ovaa-Spijkers). Met de collectie gaat een wens van Hans in vervulling. "De verzameling is nog niet af; het 'verhaal' moet nog worden gemaakt en er is nog wat beeldmateriaal nodig." Ook hoopt hij dat er verzamelaars zijn die nog wat bijzondere stukken willen afstaan.

Afscheid

De verhuizing naar Soesterberg betekent voor Hans een afscheid van het museum. Hij zal niet mee verhuizen, onder meer vanwege de lange reistijd. Dat vindt hij jammer: "De mensen die bij het Legermuseum werken zijn fantastisch en het is hier altijd prettig werken."

Met zijn vertrek in 2014 sluit hij een lange periode af waarin hij verbonden was aan de krijgsmacht. Zijn laatste grote klus is het voorbereiden van de verhuizing voor het museum. Alles moet goed worden ingepakt en geregistreerd en uiteindelijk een plaats krijgen in het nieuwe museum; een heidens karwei. Bij het afscheid lost Hans nog een waarschuwingsschot: "Het is belangrijk dat het Legermuseum nauwe banden blijft houden met de krijgsmacht; dankzij de oude netwerken kunnen interessante voorwerpen makkelijker worden verworven!"

Jubilerend Cavaleriemuseum

Op 26 september dit jaar werd met een jubileumvriendendag het 50-jarig bestaan van het Cavaleriemuseum in Amersfoort gevierd. Een jong museum vergeleken met het Legermuseum, waarvan het 100-jarig bestaan zal worden gevierd in 2013. De jubileumvriendendag was een succes. Mooi nazomerweer, prima activiteiten en enthousiaste

bezoekers (1.200 aanmeldingen). Onder hen ook een aantal medewerkers en Vrienden van het Legermuseum. Dat er ook meerdere (oud-)bestuursleden van de Stichting Vrienden Legermuseum waren, is representatief voor de goede banden tussen het Legermuseum en de Historische Verzamelingen van de Koninklijke Landmacht. Veelal dateren deze al van lang her. De Historische Verzamelingen of hoe ze dan ook werden en worden aangeduid, ontstonden bij de eenheden, omdat behoefte bestond om aan het eigen personeel de geschiedenis, tradities en eenheden van hun wapen of dienstvak te tonen. Doelstelling daarbij was: het stimuleren van korpsbinding en trots op eigen eenheid en het bevorderen van het moreel. De leiding van de Koninklijke Landmacht stimuleerde en bevorderde de oprichting van de verzamelingen door het beschikbaar stellen van faciliteiten. Ook werd toestemming verleend om met de verzamelingen naar buiten te treden. In de tijd van de dienstplicht, maar ook nu nog is dat niet onbelangrijk.

Door de specialisatie van de verzamelingen (Genie, Verbindingsdienst, Geneeskundige Dienst, Cavalerie et cetera) groeiden deze uit tot een waardevolle aanvulling op de collectie van het Legermuseum. Bij de collectievorming wordt al vanaf begin jaren negentig niet meer uitgegaan van los van elkaar staande deelcollecties, maar van één 'Collectie KL'. Dankzij de Historische Verzamelingen kon deze worden verbreed, terwijl de huidige aanpak tevens een aantal praktische voordelen biedt. De vrijwilligers van de onderscheiden verzamelingen zorgen voor beheer, onderhoud en soms renovatie van voorwerpen. De collecties werden ondergebracht in wat wordt aangeduid met 'restinfrastructuur'. Daarmee worden gebouwen bedoeld, die niet meer nodig zijn voor andere doeleinden en veelal ook niet mogen of kunnen worden afgebroken. Hoe de expositie in Soesterberg gestalte gaat krijgen, is nog slechts op hoofdlijnen bekend. Voor de Historische Verzamelingen van de Koninklijke Landmacht is een ding zeker: ze blijven als typische KL-activiteit voortbestaan. Hun complementaire functie, op die van het Legermuseum, blijft ook in de nieuwe situatie gehandhaafd en wordt wellicht zelfs belangrijker.

Jo Thomas

Vicevoorzitter Stichting Vrienden van het Legermuseum

'Solferino' leidt tot Conventies van Genève

door Hans van Lith (tekst en foto's)

"Door hitte, stof, gebrek aan water en verzorging zijn de wonden kwaadaardig en uiterst gevoelig geworden. Walchelike uitdampingen verpestten de lucht, trots alle inspanningen de tot lazaret dienende plaatsen zindelijk te houden. Doordat onophoudelijk nieuwe ladingen gewonden binnenkomen, wordt het gemis van artsen en helpers steeds pijnlijker. 'O, meneer ik heb zo'n pijn', zei een der rampzaligen tegen mij. 'Niemand bekreunt zich om me, men laat ons als honden doodgaan.'"

Zo beschreef de Zwitser Henri Dunant zijn waarnemingen over de gewondenzorg na de slag bij Solferino op 24 juni 1859, dit jaar anderhalve eeuw geleden. Uiteindelijk leidde Dunants verslag tot oprichting van het Rode Kruis en invoering van de Conventies van Genève.

De slag bij Solferino – een Italiaans dorpje in Lombardije ten zuiden van het Gardameer – staat bekend als een van de bloedigste veldslagen uit de Europese geschiedenis. Er vielen 40.000 doden en gewonden.

Bij Solferino stonden de Fransen onder Napoleon III en een Sardijns-Piëmontees leger onder Victor Emanuel II, in totaal 118.600 man, tegenover 100.000 Oostenrijk-Hongaarse militairen van keizer Franz Joseph I. Het werd de beslissende afrekening in de Tweede Italiaanse Onafhankelijkheidsoorlog en een belangrijke stap op de weg naar Italiaanse eenheid.

Revolutiejaar

Italië was halverwege de negentiende eeuw al heel lang een versnipperd land. Sinds de middeleeuwen streden buitenlandse mogendheden als Spanje en Frankrijk er om de macht. In de achttiende eeuw bracht Oostenrijk grote delen van Noord-Italië onder zijn heerschappij. Napoleon

Wandschildering over de slag op een muur in Solferino, de zuidelijke begrenzing van het slagveld.

deed de schaal opnieuw naar de Franse kant doorslaan, maar na diens val namen de Habsburgers hun overheersende positie weer in, onder andere door Venetië en Lombardije in te lijven. Elders in Italië keerden de oude vorstenhuizen terug. Al tijdens Napoleon vormden zich 'Carbonari', geheime genootschappen die zich keerden tegen machthebbers die de Italiaanse eenheid tegenwerkten. Er braken vanaf 1820 hier en daar oproeren uit, die verscheidene regionale vorsten hun kroon

kosten, maar uiteindelijk – mede door gebrek aan eenheid van de opstandelingen – mislukten. Oostenrijk kwam vaster in het zadel dan ooit en sloeg de vrijheidsbeweging bloedig neer. Niettemin was deze niet dood. Al gauw werden in heel Italië revolutionaire verenigingen opgericht, die begonnen met kleine aanslagen. Later mondden ze in Sardinië-Piëmont (dat behalve het eiland ook grote delen van Noordwest-Italië omvatte), de Kerkelijke Staat en Napels uit in vruchteloze revoluties. Talloze opstandelingen werden terechtgesteld.

1848 was hét grote Europese revolutiejaar, dat ook zijn weerslag vond in Oostenrijk. Toen de berichten over onlusten in Wenen Italië bereikten, kwamen Lombarden en Venetianen dadelijk in verzet. Zij verjoegen de Oostenrijkers, die zelfs Venetië tijdelijk moesten opgeven. Koning Karel Albert van Sardinië-Piëmont had de laatste jaren zijn leger al wel versterkt, maar durfde Oostenrijk aanvankelijk nog niet aan te vallen. Na de

Op gedenkdagen wordt de slag nagespeeld. Hier rukken Italianen op.

spectaculaire overwinningen van Lombarden en Venetianen rukte ook hij op. De koning werd gesteund door zijn premier, de liberale Camillo Benso graaf di Cavour. Aan deze voorvechter van één groot Italië dankte Sardinië in belangrijke mate zijn constitutie. Karel Albert boekte samen met Lombarden en Venetianen eerst enige successen, maar werd in 1849 bij Novara verslagen door de bejaarde veldmaarschalk Radetzky. Hij deed afstand van de troon. Zijn zoon en opvolger Victor Emanuel II probeerde vrede te sluiten. De Oostenrijkse eis dat de constitutie zou worden opgeheven, legde Victor Emanuel naast zich neer. Daarop versloegen de Oostenrijkers het Sardijns-Venetiaans-Lombardische leger. Victor Emanuel werd in de steek gelaten door zijn bondgenoten waaronder de paus, zodat het streven naar één Italië leek te mislukken.

Werken aan eenheid

Niettemin werkte Cavour nog steeds aan de Italiaanse eenheid en probeerde Frankrijk en Engeland voor het idee te winnen. Onder meer door ervoor te zorgen dat in april 1855 een Sardijns leger naar de Krim ging om Fransen en Britten te helpen. Dat leverde hem de steun op van Napoleon III en een belangrijke positie bij het vredescongres in Parijs in februari 1856 waarmee de Krimoorlog werd beëindigd. Tevens was zijn naam nu voorgoed gevestigd onder degenen die de eenheid van Italië wensten. Cavour ijverde voor een oorlog tegen Oostenrijk om Italië van de overheersing te bevrijden. De Fransen spraken zich uit voor de vorming van een Italiaanse statenbond. Oostenrijk liet dit niet over zijn kant gaan en viel op 1 april 1859 Sardinië-Piëmont binnen. Het leger veroverde Turijn en had onder betere leiding nog meer kunnen bereiken. Franse en Sardijnse troepen verenigden zich en dat deed de kansen keren. Het kwam tot een finale slag bij Solferino op 24 juni 1859.

Na de nederlaag wilde Oostenrijk doorvechten. Napoleon III was geen absoluut voorstander van een eenheidsstaat Italië, hij wilde vooral de Oostenrijkse invloed terugdringen. Bovendien vreesde hij Pruisisch ingrijpen in de Rijnstreek. Hij en Franz Joseph kwamen tot een akkoord, dat bij de Vrede van Zürich in november werd bevestigd: Oostenrijk zou Lombardije aan Frankrijk afstaan, maar behield Venetië. De Italianen waren woedend, maar konden weinig anders doen dan zich schikken. Bij het verdrag van Turijn

In San Martino, het noordelijke punt van het slagveld, zijn diverse monumenten waaronder een knekelhuis opgericht.

(1860) ging Lombardije alsnog naar Sardinië en kreeg Frankrijk Nice en Savoie. Na diverse schermutselingen en onlusten bereikte Italië in 1870 de lang verbeide eenheid en werd Rome in 1871 hoofdstad. De paus behield het Vaticaan.

Rode Kruis

Zover was het nog lang niet toen Henri Dunant over het slagveld van Solferino dwaalde. Hij was de zoon van een zakenman uit Genève en groeide op in een sociaal voelend gezin. Na zijn niet zo succesvolle schoolperiode maakte hij enkele geslaagde zakenreizen naar onder andere Noord-Afrika. In juni 1859 besloot hij naar Lombardije te gaan. Hij kwam aan toen 'Solferino' net voorbij was. De toestand van de gewonden die grotendeels aan zichzelf waren overgelaten, was een grote schok voor hem. Hij mobiliseerde plaatselijke hulp en kocht materialen om kleine hospitalen in te richten: 'helpen zonder aanzien des persoons!' Hij kreeg Oostenrijkse artsen vrij uit gevangenschap en die reddten tallozen het leven. Terug in Zwitserland schreef hij in 1862 een boek over zijn ervaringen aan het front, *Souvenir de Solferino*, dat alom diepe indruk maakte.

Het graf van een Oostenrijks officier op de militaire begraafplaats in Verona, gevallen tijdens de slag bij Solferino.

Dunant pleitte onder andere voor het oprichten van nationale verenigingen, die in tijd van oorlog de gewonden konden helpen. Er werd een Commissie van Vijf opgericht – voortkomende uit het Geneefse Genootschap voor het Nut van het Algemeen – die Dunant ondersteunde. In 1863 volgde de oprichting van het Internationale Rode Kruis, terwijl al spoedig in talloze landen soortgelijke organisaties in het leven werden geroepen (Nederland volgde in 1867).

Conventies van Genève

Ook in 1863 vond in Genève een internationale conferentie plaats van vertegenwoordigers uit zestien landen, om regels vast te stellen voor het verzorgen van gewonde en zieke krijgslieden in oorlogstijd. Deze conferentie sprak zich eveneens uit voor de oprichting van nationale verenigingen om die taak op zich te nemen. Een jaar later riep de Zwitserse Bondsraad een diplomatieke internationale conferentie bijeen, die op 22 augustus 1864 de eerste 'Conventie van Genève' bekrachtigde, waarin deze regels werden vastgesteld. Vele landen waaronder Nederland, tekenden mee. Als symbool voor de hulpverlening werd een witte vlag met een rood kruis gekozen. Al snel bleken aanvullingen nodig. Gewonde zeelieden en schipbreukelingen bijvoorbeeld vielen er aanvankelijk niet onder en dat moest worden hersteld. In de loop der jaren werden diverse Conventies ondertekend. Een viertal punten vormt nog steeds de ruggengraat: bescherming en behandeling van zieken en gewonden; registratie en verzending van gegevens naar het Centraal Informatiebureau van het Rode Kruis; bescherming van geneeskundige eenheden, hospitaalschepen en medisch personeel; en bescherming van het gebruik van het Rode Kruisembleem.

Kennis tot wederzijds genoeg

door Hans van Lith

Napoleon, Normandië, uniformen, vuurwapens, zendontvangers, het zijn maar enkele specialismen, die Vrienden van het Legermuseum noemden bij hun aanmelding. Inmiddels is het een indrukwekkende lijst geworden. Hoe nuttig en prettig zou het niet zijn deze expertise te kunnen delen met elkaar, met andere geïnteresseerde Vrienden en met het Legermuseum zelf? Die mogelijkheid tot uitwisseling van deskundigheid wordt binnenkort geboden!

Bespreking van een voorwerp uit een privécollectie.

Om te beginnen heeft het museum alle opgegeven specialismen van de Vrienden in categorieën ingedeeld. Dat gebeurde volstrekt anoniem, om de privacy te waarborgen. Deze categorieën komen overeen met de werkerreinen van diverse conservatoren van het Legermuseum. Zo is er een categorie Vuurwapens, waarmee Mathieu Willemsen zich bezighoudt en een categorie Picturalia, die het arbeids-terrein van Jos Hilkhuijsen vormt. Verder zijn er de categorieën Blanke Wapens (vacant), Textilia (Mark van Hattem), Voertuigen (vacant), en Algemeen, waaronder bijvoorbeeld de krijgsgeschiedenis in brede zin valt.

Bijeenkomsten

De opzet is periodiek categorale bijeenkomsten in het Legermuseum te organiseren – waarschijnlijk op zaterdagen – waar Vrienden met een bepaalde deskundigheid elkaar en de betrokken conservatoren ontmoeten. Zij kunnen dan eventuele problemen op tafel leggen, vragen stellen, gebruikmaken van het Collectie Informatie Centrum en kennis en ervaring uitwisselen met de conservatoren en met Vrienden die hetzelfde specialisme hebben.

Een tweede mogelijkheid is de ‘Kunst & Kitch-bijeenkomst’. Een aantal conservatoren is dan aanwezig en geïnteresseerde Vrienden kunnen voorwerpen uit hun collectie meebrengen om te tonen en te laten bespreken. Daarnaast geven ook restauratoren acte de présence om de aanwezige Vrienden uit te leggen hoe ze hun verzamelingstukken moeten behandelen en onderhouden. Opzet is dat verder nog een medewerker van de bibliotheek met kennis van zaken van de besproken onderwerpen de bijeenkomst bijwoont om desgewenst voor meer informatie te zorgen, bijvoorbeeld door een relevant boek erbij te halen. Daarnaast kan het Legermuseum natuurlijk

In het Legermuseum gaan bijeenkomsten georganiseerd worden, waar Vrienden met een bepaalde deskundigheid elkaar en betrokken conservatoren ontmoeten.

profiteren van de expertise van de Vrienden en wellicht medewerking krijgen voor exposities in het museum.

Andere Vrienden dan de ‘specialisten’ zijn eveneens van harte welkom. Om het overzicht niet te verliezen zal het gaan om samenkomsten met vooraanmelding.

Uiteraard komen alle categorieën periodiek aan de beurt. Om het nuttig effect zo groot mogelijk te maken, zal het Legermuseum de volgorde echter zo veel mogelijk koppelen aan de voorbereidingen voor tentoonstellingen over bepaalde onderwerpen. Komt er een expositie over bijvoorbeeld Nederlandse uniformen uit de mobilisatietijd van 1939, dan wordt ruimschoots van tevoren de groep textilia uitgenodigd.

Onderwerpen die in 2010 in het museum aan de orde komen zijn onder meer: veldgrijs, bijzondere wapens en ridders.

Deskundigheid aanmelden

De categorieën (met – anoniem – de al aangemelde specialismen) worden op de website van de Vrienden gepubliceerd. Daarop en in de Nieuwsbrief, verschijnen ook de data van de bijeenkomsten. Vrienden die alsnog een bepaalde deskundigheid willen aanmelden, kunnen dat doen bij het secretariaat van de Vrienden (e-mail: vrienden@legermuseum.nl, postadres: secretariaat Vrienden Legermuseum, Korte Geer 1, 2511 CA Delft). De expertise wordt dan aan de lijst toegevoegd en in een categorie ingedeeld. Op deze manier hoopt onze organisatie, samen met het Legermuseum een extra service te bieden, die zowel voor het museum als voor Vrienden vruchten afwerpt.

Waterloo-lezing voor Vrienden

Eerherstel voor Belgisch-Nederlandse cavalerie

door Hans van Lith (tekst en foto)

De Belgisch-Nederlandse cavalerie weerde zich dapper bij Waterloo in 1815. Dat bleek duidelijk uit de lezing, die André Dellevoet 20 september in Delft hield voor de Vrienden. Conservator Mark van Hattem toonde in het tweede deel van de lezing wat het museum zoal aan Napoleontische objecten bezit.

Met kaarten en beelden gaf Dellevoet een helder overzicht van de strijd. Naast Waterloo besteedde hij aandacht aan de gevechten bij het belangrijke kruispunt Quatre Bras en de geallieerde opmars naar Parijs. De veelal Britse geschiedschrijving over de slag bij Waterloo lijkt wel eens aan overschatting van de eigen prestaties en is geneigd die van anderen te vergeten. Zo ook die van de Belgisch-Nederlandse cavalerie. Het bereiken van het Britse publiek was dan ook een van Dellevoets redenen zijn boek *The Dutch-Belgian cavalry at Waterloo* in het Engels te schrijven. Meer over zijn diepgravend onderzoek leest u in Nieuwsbrief 1, 2009 in het artikel: 'Nederlandse cavalerie krijgt haar plaats in Waterloo-geschiedenis'.

Mark van Hattem, conservator Textilia, nam het stokje van Dellevoet over met een inleiding over 'Waterloo in het Legermuseum'. Hij meldde dat er over dit onderwerp momenteel niet zoveel te zien valt. De collectie in de Waterloo-vitrine, aldus Van Hattem, was nogal vaag en is daarom vervangen door andere voorwerpen uit de Napoleontische tijd. Hierover is inmiddels veel meer bekend. Zo zijn er enkele spannende verhalen aan het licht gekomen. De objecten over Waterloo werden naar het depot gebracht om verder onderzocht en gerestaureerd te worden. Dit om in Soesterberg een flitsende tentoonstelling over Waterloo te kunnen opbouwen.

Huzaar als topstuk

Aan de hand van diverse dia's en de uitleg van Van Hattem kregen de Vrienden toch een beeld van de Napoleontische collectie, inclusief Waterloo. Als topstuk noemde hij een figuur in het uniform van het 6e Regiment Huzaren van Boreel. Broek, sjako en lederwerk zijn replica, maar de dolman en de pelsjas zijn echt! Ondanks dat de jas vermaakt was, kon de authenticiteit onomstotelijk worden vastgesteld. Het museum beschikt ook over diverse tekeningen van cavaleristen uit die dagen, bijvoorbeeld van Maurits Staring uit 1889. Prachtig werk! Staring tekende 'volgens het militaire kledingvoorschrift' en dacht dus dat de militairen er zo uitzagen. De waarheid was anders en dat stelden de deskundigen vast aan de hand van originele kledingstukken. Afbeeldingen kunnen nog zo mooi zijn, ze bieden geen definitief uitsluitel. Van Hattem: "Authentieke stukken zijn belangrijk om een echt beeld te krijgen." Van de dolman kon zelfs de waarschijnlijke eigenaar worden vastgesteld: ritmeester Jacob Otto Bernard Boreel (1813-1888) een latere kamerheer van koning Willem II en koning Willem III.

Abraham Calkoen was in 1815 een bekwaam cavalerist met oorlogservaring en majoor van een regiment karabiniers. Hij vocht niet bij Waterloo, wel in de gevechten daarna. Hier staat hij in zijn uniform als kurassier in de garde van koning Lodewijk Napoleon (1809), op de Napoleontische afdeling van het Legermuseum.

Hij vocht in de Tiendaagse Veldtocht van 1831 en is een typisch voorbeeld van een adellijke officier uit de hofkringen. De dolman is weliswaar van na 1820 maar geeft toch – gezien de snit – een goede indruk hoe deze militaire jassen er tijdens 'Waterloo' uitzagen.

Improviseren

Het Nederlandse leger was nog jong in 1815 en er moest nog veel geïmproviseerd worden. Dat zien we aan de originele uniformstukken én aan de vlag van een bataljon Nassause infanterie in Nederlandse dienst bij Waterloo! De vlag voldeed aan geen enkel voorschrift, kenmerkend was alleen de Nederlandse leeuw ... Die improvisatie zie je zelden op schilderijen. Zij geven doorgaans een romantische voorstelling van de werkelijkheid. "De mythe van Waterloo en de romantisering ervan zijn wezenlijk voor het begrijpen van de traditie van de Koninklijke Landmacht, want het is tijdens deze veldtocht dat het leger werd gepikt en gemazeld", aldus Van Hattem. Een rondgang door de Napoleontische afdeling en een goed verzorgde borrel sloot de Vrienden-bijeenkomst af.

Cavaleriemuseum koestert heden e

door Jo Thomas

Het Amersfoortse Cavaleriemuseum viert dit jaar zijn 50-jarig jubileum. Het museum huisvest het volledige historisch, cultureel en traditioneel bezit van de cavalerie. De afzonderlijke traditiekamers en exposities van de cavalerieregimenten en andere eenheden zijn daarvoor opgeheven. Deze waren veel ouder dan het huidige museum. Een aantal daarvan dateerde reeds uit de negentiende eeuw.

Bij de cavalerie, evenals bij andere wapens en dienstvakken, werden al heel lang voorwerpen geschonken en op andere wijze verkregen. Hiermee konden de tradities en de historie van de onderscheiden eenheden worden uitgedragen. Voor de huidige Historische Verzamelingen is dit nog steeds hun belangrijkste taak. Daaraan is al geruime tijd de meer museale taak toegevoegd van het bewaren van cultureel erfgoed voor degenen die na ons komen.

De collectie van het Cavaleriemuseum is groot (meer dan 16.000 voorwerpen), van hoge kwaliteit en de expositie is aantrekkelijk. De cavalerie heeft veel geïnvesteerd (ook financieel) in haar museum. Meer dan 100 vrijwilligers zetten zich met succes hiervoor in. Met name bij het in twee fasen uitgevoerde museumvernieuwingsproject (1994-2002) is zeer veel werk verzet. De vrijwilligers schilderden bijvoorbeeld, legden verlichting aan, monteerden vitrines, plaatsten borden, timmerden rekken voor de bibliotheek, hielpen verhuizen en richtten de expositie in. Zo hebben ze in 1998 zelfs maandenlang ook buiten de normale uren gewerkt. Zeer hectisch was met name de periode voorafgaand aan de opening van de vernieuwde expositie in het Sint Jorisgebouw door prins Willem Alexander.

Klein goed en groot ijzerwerk

De museumcollectie kan grofweg worden onderverdeeld in de 'kleinere voorwerpen' en het 'grotere ijzerwerk'. De eerste categorie wordt geëxposeerd in het Sint Jorisgebouw, waar ooit verbindingslessen werden gegeven. Het grotere ijzerwerk is ondergebracht in een deel van de voormalige Landsverkgarage. Die werd in 1938 gebouwd voor het Tweede Eskadron Pantserwagens M1938. Dit eskadron was uitgerust met de Zweedse Landsverk. De expositie in het Sint Jorisgebouw is onderverdeeld in een historische introductie, de paardentijd en de periode wielen en rups-

Prins Willem Alexander opende de vernieuwde expositie. Hier wordt hij ontvangen door toenmalig directeur Jo Thomas. (Foto: Museum Nederlandse Cavalerie)

JUBILEREND MUSEUM KRIJGT SINT JORIS CADEAU

Bij de viering van het 50-jarig bestaan van het Cavaleriemuseum in Amersfoort op 26 september dit jaar schonken de vrienden aan hun museum een bronzen beeldje van Sint Joris met de draak. Het is van de hand van Els van der Glas uit Nij Beets. Cavaleristen dragen Sint Joris al sinds 1912 op het uniform. Aanvankelijk op de gibernetas (patroontas) en vanaf 1946 als embleem op epauletten, kraagpatten, sabeltas enzovoort. Aan het 100-jarig jubileum van het dragen zal het Cavaleriemuseum met een Sint Joris-tentoonstelling aandacht besteden. Het museum voert Sint Joris als vignet. De schutspatroom van de cavalerie is ook de schutspatroom van de stad Amersfoort. De verbondenheid van de cavalerie met Amersfoort wordt hiermee als het ware onderstreept. Het Sint Joris-beeldje is geplaatst op een gepolijste zwart granieten sokkel in het plantsoen voor het museum.

banden. In het Landsverkgebouw krijgen vier onderwerpen de aandacht: meidagen 1940, Indiëtijd, de Koude Oorlog en vredesmissies. Deze onderwerpen komen ook in het Sint Jorisgebouw aan de orde, maar worden in het Landsverkgebouw nader toegevoerd in een entourage van voertuigen uit die tijd.

Het Cavaleriemuseum is zo opgezet dat bezoekers kunnen ervaren wat de cavalerie vroeger betekende en wat het onderdeel tegenwoordig inhoudt. Mensen zien wat de cavalerie voor taken had en met welke middelen zij die moest uitvoeren. Welke eenheden waren er, wat voor uniformen droegen ze en welke tradities werden en worden gekoesterd? Natuurlijk is er ruim aandacht voor de krijgsverrichtingen van de cavalerie. Dit alles tegen een historische achtergrond, in een logische volgorde met – waar dit relevant is – verbindingen met het heden.

De voorwerpen in het Cavaleriemuseum illustreren een verhaal, dat start bij de oprichting van de eerste ruitereenheden van het Staatse Leger in 1578 en eindigt bij de vredesmissies van nu. Aan verbeteringen in de expositie wordt continu gewerkt. Het thema vredesmissies is daarbij binnenkort aan de beurt. Ook voor hen die geen speciale belangstelling voor militaire zaken hebben, is het museum de moeite waard. Er zijn vele kleurrijke uniformen, fraaie afbeeldingen, tal van mooie zilveren voorwerpen, schaalmodellen, onderscheidingen en emblemen. Maar ook de oude en nieuwe persoonlijke wapenrusting en het indrukwekkende zware 'werk', de tanks en pantserwagens zijn het bezichtigen zeker waard. Dit wordt mede bevorderd door de historische context waarin een en ander is geplaatst én door de zeer verzorgde en aantrekkelijke wijze van exposeren.

n historie

Behalve aan het verzamelen en exposeren van voorwerpen over de Nederlandse cavalerie, doet het museum nog meer. Consequent wordt gewerkt aan uitbreiding en kwalitatieve verbeteringen in de bibliotheek, het documentatie- en het fotoarchief. Binnen de beperking van haar doelstelling – ondersteuning van de werkzaamheden voor collectie en expositie en steunverlening bij het doen van onderzoek en studie – specialiseert de bibliotheek zich op deelgebieden en scoort daarbij hoog. Ook oudere werken zijn in ruime mate aanwezig. Zelfs meer dan 300 uitgaven van voor 1800. Heel wat boeken en andere publicaties, waarvan een deel van het museum zelf, konden worden uitgegeven, doordat de bibliotheek, het documentatie- en het fotoarchief steun verleenden. Veel betekenis hecht het museum aan het verzamelen van onder meer documenten, memorabilia en foto's. Mede om te helpen voorkomen, dat waardevol historisch materiaal verloren gaat.

Tot de hoofdactiviteiten van het museum behoort ook het restaureren en onderhouden van historische voertuigen. In de loop der jaren kon de collectie door schenking, aankoop en ruil worden uitgebreid met een relatief groot aantal historische (pantser)voertuigen. Veel daarvan verkeerden bij binnenkomst in een deplorabele toestand en zijn door de medewerkers van de restauratiewerkplaats gerestaureerd. Dit betekende vaak dat het voertuig tot de laatste bout en moer uit elkaar werd gehaald en vele onderdelen moesten worden bijgemaakt, hersteld of op de internationale verzamelaarsmarkt moesten worden aangekocht. Uitgangspunt bij de restauraties is: terug in de authentieke toestand. Niet alleen voor het eigen museum worden restauratiewerkzaamheden verricht. Zo is bijvoorbeeld een graswals voor het Koninklijk Huis gerestaureerd. De collectie historische voertuigen trekt veel belangstelling, niet in het minst bij ex-dienstplichtigen en veteranen. Onder meer bij door hen georganiseerde reünies.

Tijdelijke exposities

Zoals de meeste musea organiseert het Cavaleriemuseum ook tijdelijke tentoonstellingen. De uitgangspunten daarbij zijn: binnen de beperkingen van de beschikbare ruimte een hoge kwaliteit en relevantie voor de cavalerie, met name door uitdieping van een specifiek onderwerp. Tot april 2010 staat de tentoonstelling *Huzaren in La Courtine 1959-1964* in het museum. Deze maakt het interessant om het museum (nog) eens te bezoeken. Het museum ligt op het terrein van de Bernhardkazerne (recht tegenover de poort), naast het Dierenpark Amersfoort aan de andere zijde van de spoorweg en is geopend dinsdag tot en met vrijdag van 10.00-16.00 uur. Legitimatie bij het betreden van de kazerne is verplicht. Zie ook de website www.cavaleriemuseum.nl.

Brigade-generaal b.d. Jo Thomas is vicevoorzitter van de Vrienden van het Legermuseum en oud-voorzitter van de Stichting Vrienden van het Cavaleriemuseum en oud-directeur van het Cavaleriemuseum.

Het Cavaleriemuseum heeft veel vrijwilligers. Tijdens het vernieuwingsproject hebben zij bergen werk verzet. (Foto: Museum Nederlandse Cavalerie)

Restaureren en onderhouden van voertuigen is een van de hoofdactiviteiten van het museum. (Foto: Museum Nederlandse Cavalerie)

Levenschte diorama's maken deel uit van de expositie. (Foto: Museum Nederlandse Cavalerie)

Van Leopard 1 tank bezit de wachter voor het Cavaleriemuseum (Foto: Museum Nederlandse Cavalerie)

Bent u al donateur? We want you!

door Jos Hilkhuijsen

“Bent u al donateur?”, vraagt een sergeant met een priemende wijsvinger en dwingende blik. Hij staat afgebeeld op het wervingsaffiche dat de Stichting Vrienden sinds 1983 inzet als lokmiddel om leden te werven. In datzelfde jaar verblijdde de stichting het Legermuseum met een groot aantal schenkingen waaronder een schilderij, vijf aquarellen en vele uniformen en uitrustingsstukken.

Of de gulle hand dat jaar verband hield met een, dankzij het affiche, succesvol verlopen forse ledenaanwas is niet te zeggen. In ieder geval doet het nog altijd trouw dienst en is inmiddels voorzien van het internetadres. Het ontwerp is van illustrator en modelleur A.R. Beerhorst (1918-2004), die van 1969/70 tot 1983 in vaste dienst was van het Legermuseum. Zowel het affiche als de oorspronkelijke olieverfversie zijn opgenomen in de collectie (1). De voorstelling is geënt op het beroemde wervingsaffiche ‘Your country needs you’, waarmee het Britse leger mannen probeerde te rekruteren. Dit dringende verzoek komt uit de mond van veldmaarschalk Lord Kitchener, een oorlogsheld, die voor het Britse volk was uitgegroeid tot symbool van de strijd tegen de Duitsers (zie cover). Het affiche, in

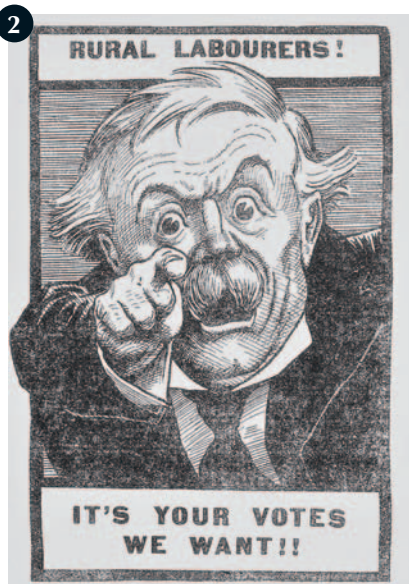

I want you for U.S. Army, door J.M. Flagg, 1917.

1914 ontworpen door de Britse illustrator Alfred Leete, kreeg spoedig een tweede versie: boven de nieuwe slogan ‘Britons join your country’s army! God save the king’ staat wederom het portret van Kit-

chener die nu, met de woorden ‘wants you’, nog nadrukkelijker vereenzelvd is met het Britse leger.

Leete’s schepping verwerf door zijn krachtige uitstraling de internationale

Rural Labourers! It's your votes we want!!, door E. Huskinson, 1913.

Fate tutti il vostro dovere! (Doe al uw plicht!), door L. Mauzan, 1915-1918.

Auch Du sollst beitreten zur Reichswehr, door J.U. Engelhard, 1919.

status van icoon, wat overigens weinig zegt over de effectiviteit ervan als wervingsmiddel. Toch is Leete niet de bedenker ervan. De briljante vondst was van zijn landgenoot Edward Huskinson die het toepaste in zijn affiche 'Rural Labourers! It's your votes we want!!'. Die oproep wordt gedaan door Lloyd George, protagonist van het toentertijd in te voeren landbouwhervormingsplan. Een afbeelding van het affiche verscheen op 12 oktober 1913 in het blad *People* (2).

Uncle Sam

Het zich op directe en ondubbelzinnige wijze richten tot de kijker is nog steeds een inspiratiebron voor menig grafisch ontwerper. Van meet af aan kreeg het wereldwijd navolging. In 1917 kwam het Amerikaanse leger met het nog bekendere affiche 'I want you for U.S. Army', uitgesproken door Uncle Sam (de verpersoonlijking van de Verenigde Staten) (3), en het Italiaanse leger met 'Fate tutti il vostro dovere!' ('Doe al uw plicht!'), uitgesproken door een soldaat op een slagveld (4). Andere landen volgden, zoals het Duitse leger in 1919 (5) en het Russische Rode Leger in 1920 (6); beide eveneens vertegenwoordigd door een fiere soldaat. Ook de Nederlandse krijgsmacht liet zich tot een dergelijke creatie overhalen. Tot de wervingscampagne die de Koninklijke Marine kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog voerde, behoort het affiche

Ty zapisalsia dobrovo'tsem? (Heb jij je al opgegeven als vrijwilliger?), onbekend, 1920.

WERVINGSACTIE

Hoe meer Vrienden, hoe meer de Stichting Vrienden van het Legermuseum kan doen voor het museum! Geen opzienbarende nieuwe waarheid, wel de aanleiding voor een nieuwe wervingsactie waarbij de hulp van de Vrienden wordt ingeroepen. In dit nummer van de Nieuwsbrief is een affiche bijgesloten die mensen oproept donateur te worden van onze stichting. Dit affiche is uitneembaar om hem – als de lezer daartoe bereid is – op te hangen bij de Rotary, in de hockeykantine, voor het eigen raam of waar dan ook. Wie geïnteresseerd is, vindt op de affiche onze website, die uitgebreide inlichtingen geeft over het donateurschap. Misschien een tip: het is mogelijk gezinsleden tegen gereduceerde prijs donateur te maken. Verder heeft het secretariaat van de stichting cadeaubonnen in voorraad, waarmee iemand een jaar lang donateur gemaakt kan worden. De Stichting Vrienden hoopt dan natuurlijk dat diegene donateur blijft. Misschien een aardig sinterklaas- of kerstcadeau?

'Technici! De Marine heeft U nodig' (1945). Te zien is hoe een in overall gestoken stoere marineman deze oproep doet, door met een steeksleutel in zijn hand naar de kijker te wijzen (7). Het ontwerp kwam overigens van een Britse grafisch ontwerper en het affiche werd in Londen gedrukt. Het was een van de eerste Nederlandse wervingsaffiches van na de oorlog die voortsporen uit de samenwerking met Britse wervingscampagnebureaus en in Engelse stijl werden uitgevoerd.

Vooral de Amerikaanse 'I want you'-versie werd en wordt nog steeds op grote schaal geplagieerd en voor allerlei doeleinden,

Technici! De Marine heeft U nodig, door JH (James Haworth?), 1945. (Collectie Legermuseum)

Bent U al donateur?, door A.R. Beerhorst, 1983. (Collectie Legermuseum)

van commerciële tot parodiërende en hekelende, gebruikt. Googlen op internet levert daarvan vindingrijke voorbeelden op (8).

Literatuur

T.S. Benson, *The cartoon century. Modern Britain through the eyes of its cartoonists*, London 2007
 J. Aulich, *War Posters. Weapons of mass communication*, cat. Imperial War Museum London 2007

Jos Hilkhuisen is conservator Pictorialia van het Legermuseum.

I want you for U.S. Army, onbekend, een satirische variant, na 1960.

Battlefieldtour naar de Somme

door Jacques Bonewit

Het hele Sommegebied in Noord-Frankrijk is ingericht op het slagveldtoerisme. Overal staan bordjes met als herkenningsteken een gestileerde klapproos. Menig café heeft een kleine uitstalling van roestig tot zeer roestig oorlogsmateriaal. Ook is de massale aanwezigheid van Engelsen onder wie schoolkinderen opvallend. Het doet denken aan een soort bedevaartsoord en misschien wel terecht. Verslag van een battlefieldtour naar de slagvelden uit de Eerste Wereldoorlog.

12

Een privémuseum bij Café Tommy in Pozières, aan de weg van Albert naar Bapaume. (Foto: Hans van Lith)

Albert en Péronne tellen beide een museum over de Eerste Wereldoorlog. In expositie verschillen ze echter. In Albert zijn in de schuilgangen onder de kerk een groot aantal prachtige diorama's gebouwd die een levendig beeld geven van het leven aan het front. Voor liefhebbers van 'hardware' een absolute must. Het veel modernere museum in Péronne benadert de Grote Oorlog vanuit een bredere context, zoals de politieke voorgeschiedenis van het conflict maar ook de communicatie met soms wel zeer vaderlandslievende affiches.

In de omgeving zijn de littekens van de gevechten van meer dan 90 jaar geleden nog duidelijk zichtbaar. Ronduit imponerend zijn

Een muurschildering in Albert, 2009. (Foto: Jacques Bonewit)

de restanten van de Lochnagar-mijnkrater bij La Boissele. In de Eerste Wereldoorlog was het heel gebruikelijk om tunnels onder de vijandelijke linies te graven en vervolgens de mijnkamer met tonnen explosieven vol te stouwen. Een krater van 100 meter doorsnede en 30 meter diepte was op die manier goed te realiseren. Na de explosie probeerden aanvaller en verdediger zo snel mogelijk de rand van de krater te bezetten. Dieper de krater ingaan was levensgevaarlijk. Door de diepte en de modder was het vaak niet meer mogelijk naar boven te komen en bij regenval was verdrinking een reële optie.

Kariboe

Diep triest zijn de lotgevallen van de Newfoundlanders. Het Canadese Newfoundland zond op eigen naam een bataljon om het moederland te ondersteunen. Op 1 juli marcheerde het bataljon via de naderingsloopgraaf naar de frontloopgraaf om van daaruit *over the top* te gaan. Op zo'n 200 meter van het startpunt lag de naderingsloopgraaf al vol met doden en gewonden. De Newfoundlanders moesten daarom uit de naderingsloopgraaf klimmen om daarna ongedekt naar de voorste gevechtloopgraaf te gaan. Een kleine 40 minuten later werden de overlevenden uit de strijd genomen. Het bataljon had ondertussen 91 procent van zijn sterkte verloren. De verliezen waren rampzalig voor het dunbevolkte Newfoundland. De gevolgen waren in bijna elke familie merkbaar. Uit respect is er een bronzen beeld opgericht. Het stelt een kariboe voor, het nationale dier van Newfoundland. Studenten komen bij toerbeurt naar Frankrijk om een rondleiding te geven op de plek die voor de Newfoundlanders nog steeds zo merkbaar beladen is.

Ingetogen tegenover bombastisch

Aan kerkhoven en gedenkplaatsen geen gebrek. Sommige zijn wel erg groot, om het woord bombastisch maar niet te gebruiken. In schril contrast daarmee stond een Duits soldatenkerkhof. Aan beide kanten van de zerk lagen soldaten begraven. Dit betekende ook dat er aan de beide

90 jaar na de oorlog zijn veel gebieden nog zeer onveilig. (Foto: Jacques Bonewit)

De kariboe, het monument voor de Newfoundlanders. (Foto: Hans van Lith)

zijden van de zerk namen stonden. Persoonlijk vond ik het blijk geven van passende soberheid en ingetogenheid. Uiteraard komt daar natuurlijk nog bij dat de Duitsers niet in de positie waren en zijn om in Frankrijk grote monumenten op te richten voor hun gevallen soldaten.

Ondanks dat de slag bijna 93 jaar geleden woedde, is het niet moeilijk restanten te vinden. Ons gezelschap vond naast twee granaten, die wij uiteraard hebben laten liggen, ook nog de nodige granaatscherven. We hebben ze meegenomen, thuis ontroest en geconserveerd. Stukjes historisch ijzer die het waard zijn te worden bewaard, als een eenvoudig aandenken wat er in 1916 aan de Somme is gebeurd.

SOMME 1916

De gevechten aan de Somme in 1916 speelden zich af in het gebied dat loopt van Gommecourt in het noorden tot Mametz in het zuiden en in oost-west richting van het plaatsje Albert naar Bapaume. Grote plaatsen in de buurt zijn Arras en Amiens. Op dringend verzoek van de Fransen vielen de Britten op 1 juli 1916 de Duitsers bij de Somme aan met als direct doel de Duitse druk op de Fransen bij Verdun te verminderen. De voorbereidingen van de Engelsen waren minutieus. Een ongekend, langdurig en grootschalig artilleriebombardement moest het prikkeldraad opruimen en de Duitsers uitschakelen. Dat is maar gedeeltelijk gelukt. De Engelsen leden extreem zware verliezen de eerste dag: circa 58.000 man aan doden, gewonden en vermisten. De campagne kende twaalf veldslagen en duurde tot november 1916. De verliezen waren onvoorstelbaar: Duitsers 600.000 man, Fransen 200.000 en de Britten 400.000 man. Tegenover deze enorme verliezen stonden als behaalde voordelen: de druk op Verdun was inderdaad afgenomen, het Duitse leger had gevoelige verliezen geleden en het Engelse leger was gevechtsevenaren geworden. Ook boekten de Britten nog wat, achteraf onbelangrijke, terreinwinst.

Nalatenschap Indië-veteraan Arie van Ommeren

door Jos Hilkhuijsen

Onlangs verwierf het Legermuseum de nalatenschap van Indië-veteraan Arie van Ommeren die van 1946-1949 als dienstplichtige in Nederlands-Indië verbleef. Aan deze koloniale strijd namen meer dan 150.000 Nederlandse militairen deel. Naast memorabilia namen zij ook hun ervaringen, belevenissen en herinneringen mee naar huis. Voor de meesten was het de tijd van hun leven met sterke gevoelens van spanning en avontuur. Indië kenden ze alleen uit de aardrijkskundes, geïllustreerde bladen en kranten.

Reis en verblijf legden velen van hen met een eenvoudige camera vast, ze tekenden het op in dagboeken en brieven. De foto's geven indrukken van vertrek, bootreis, aankomst, kampeven, patrouilles en thuiskomst. Samen met allerlei memorabilia en militaire souvenirs geven zij een beeld van de doorsnee Indië-veteraan. De nalatenschap van de in het Betuwse dorpje Ingen geboren dienstplichtig soldaat eerste klas Arie van Ommeren (1924-2000) stijgt daarboven uit. In zijn dagboeken en brieven is te lezen hoe hij zijn tijd doorbracht, zijn verblijf beleefde en zijn werk deed als verbindingsman te

Semarang. Hij legde alles vast, ook met de camera, en beschreef het oorlogsgeweld. Veel foto's hebben niet het gebruikelijke 'toeristische' karakter, maar geven zijn grote belangstelling voor het vreemde land, bevolking, cultuur en politieke ontwikkelingen weer. Bijzonder zijn de meer dan 100 foto's van grafkruizen van omgekomen soldaten die hij naar de nabestaanden in Nederland stuurde, waaruit zijn sociale betrokkenheid blijkt. Hij bewaarde krantenknipsels, politieke affiches en gedenkboeken en las na zijn thuiskomst veel proza over Indonesië. Voor Indië had hij niet uit vrije wil gekozen. In de dagboeken (bijgehouden van de eerste tot de laatste dag, drie jaar en 78 dagen lang) is te lezen dat het hem spoedig duidelijk werd dat de missie uitzichtloos was. Hij raadde zijn broer dan ook sterk af om zich als oorlogsvrijwilliger te melden. Voorts was er het intense medeleven van zijn ouders en dorpsgenoten. Er werd wekelijks gecorrespondeerd.

De legerkist van Indië-veteraan Arie van Ommeren. (Foto: Casper van Bruggen)

Thuis heerste er voortdurend spanning en zorg. Dat liep zelfs zo hoog op dat zijn ouders tegelijk in het ziekenhuis belandden. Zes weken lang.

Tot Van Ommerens nalatenschap behoren onder andere zijn legerkist, een reiskoffer, dagelijks tenue (broek, jasje, baret), overlevingspakket, watersterilisatiepillen (compleet met verpakking), Indisch geld, een oorkonde, honderden foto's, fotocamera in opbergtas, plakboek, dagboeken en souvenirs. In een apart cahier bewaarde hij nog allerlei zaken over het bijwonen van reünies van Indië-veteranen. Pas na zijn overlijden werden de spullen door zijn kinderen gevonden.

De weg naar Soesterberg

door Hans van Lith (tekst en foto's)

Als het dak lekt, de deuren tochten en je buurman zijn bedrijf wil uitbreiden op jouw terrein, is het tijd om te verhuizen. Erg versimpeld zijn dit toch de belangrijkste gronden waarom het Legermuseum uit Delft en het Militaire Luchtvaart Museum in Soesterberg samen op de vroegere vliegbasis het nieuwe Defensiemuseum betrekken. Bovendien kunnen land-, zee- en luchtmacht hier 'krijgsmachtbreed' worden gepresenteerd. Een gesprek met projectleider Jolande Laval en Cor Vos, projectmanager Defensiemuseum Soesterberg.

Ir. Jolande Laval (r) en ing. Cor Vos.

De depots van het Legermuseum aan de Paardenmarkt in Delft, te Maaldrift en in Grave voldoen kwalitatief en bouwkundig niet meer aan de hedendaagse eisen voor opslag van museumstukken. Bovendien is het museum zelf te krap, alleen al door de groeiende 'moderne' collectie. Laval: "Een prachtig historisch gebouw, maar in Delft kun je een tank nauwelijks opstellen. En je wilt de landmacht ook op een andere manier tonen, met werkend en rijdend materieel." Daar heb je ruimte voor nodig! Iets dergelijks geldt ook voor het Militaire Luchtvaart Museum, alleen komt daar nog bij dat de huidige vestigingsplaats – 'Het Kamp van Zeist' – in de toekomst door justitie in gebruik wordt genomen. Het MLM moet dus weg.

Sluiting van de vliegbasis Soesterberg leidt tot grote planologische veranderingen in het gebied. De natuur moet behouden blijven, Soest wil woningbouw om Soesterberg op te waarderen (maar met behoud van het historische karakter), 'Defensie' claimt ruimte voor een vestiging en de musea moeten onderdak. Er kwam een totaalplan, met plaats voor een museumkwartier, waar het Legermuseum en het Militaire Luchtvaart Museum als één nieuw Defensiemuseum worden gevestigd. Organisatorisch wordt dit – samen met vier andere musea van Defensie (Marine, Mariniers, Bronbeek en Marechaussee) – ondergebracht in een aparte stichting, het Nationaal Militair Museum (NMM). Dit staat los van het ministerie van Defensie. Als enige zal het NMM de

museale boodschap van Defensie extern uitdragen.

Het Marinemuseum blijft overigens in zijn natuurlijke thuishaven Den Helder en het Mariniersmuseum in Rotterdam. Overbrenging naar Soesterberg zou een te grote investering betekenen, aldus Laval. Maar het Defensiemuseum besteedt wél expliciet aandacht aan ons varende krijgsmachtdeel. Daarnaast blijven ook de andere twee op hun huidige vestigingsplaats: Bronbeek in Arnhem en het Marechausseemuseum in Buren. Ruwweg zal het nieuwe museum een centraal gedeelte omvatten, waar land-, zee-, en luchtmacht in hun samenhang worden getoond en waar ruimte is voor presentaties over het doel en de plaats van onze krijgsmacht in de samenleving, legt Vos uit. Het gezamenlijk presenteren doet ook recht aan het steeds vaker gezamenlijk optreden, bijvoorbeeld tijdens vredesmissies. Kernthema's worden: veiligheid & gevaar, Nederland en de wereld, krijgsmacht, middelen en collectie, operaties, gevolgen en toekomst. In aansluiting op het centrale deel komt een doorkijk naar de grote objecten van de landmacht en de luchtmacht.

Historische Verzamelingen

Weliswaar geen onderdeel van de nieuwe stichting, zijn er nóg vier 'Historische Verzamelingen' van de landmacht op andere locaties: het Cavaleriemuseum in Amersfoort, het Infanteriemuseum in Harskamp, het Artilleriemuseum in 't Harde en het Geniemuseum in Vught. Uiteraard wordt nauw samengewerkt en uitgewisseld met 'Soesterberg'.

Ten slotte zijn er de (kleinere) traditiekamers van diverse wapens en dienstvakken. Net als grote delen van de Historische Verzamelingen worden deze gekoesterd door enthousiaste vrijwilligers. Zij vallen niet binnen het museumconcept, maar onder de verantwoordelijkheid van hun eigen onderdeel en mogen slechts interne taken hebben.

Op 13 juli 2006 nam de staatssecretaris van Defensie het besluit dat de nieuwe opzet inleidde. Ook de Tweede Kamer werd ingelicht. Een enorme operatie ging van start. Een stuurgroep Nationaal Militair Museum onder voorzitterschap van de plaatsvervangend secretaris-generaal nam het voortouw. "Een soort raad van toezicht op de vorming van de stichting en de realisatie van de huisvesting op Soesterberg", verklaart Laval. Daaronder kwam een projectteam voor de uitvoering, met Laval aan het hoofd. Taken: het realiseren van de nieuwe stichting en het Defensiemuseum, ook wat betreft organisatie, bedrijfsvoering en personeelbezetting. Zeven werkgroepen van het team namen elk een of meer aspecten onder hun hoede. Eén daarvan, onder Cor Vos, bereidt daadwerkelijk de behuizing van het nieuwe museum voor. In 2008 werd gekozen voor een systeem van publiek-private samenwerking (pps). Al eerder werd hiermee ervaring opgedaan bij de nieuwbouw van de Kromhoutkazerne in Utrecht, maar Soesterberg wordt veel omvangrijker, met bijzondere aspecten zoals het inrichten van een museum, en het opvangen van grote bezoekersstromen.

Bij veel gewone projecten is er een opdrachtgever, die de onderdelen aanbesteed tot er uiteindelijk één geheel is gevormd. De opdrachtgever is dan zelf verantwoordelijk dat alles op elkaar aansluit en ook werkt, legt Vos uit. Bij pps wordt het geheel in

De eerste objecten staan opgesteld in het nieuwe depot te Soesterberg.

een keer in de markt gezet, dus niet alleen het gebouw, maar bijvoorbeeld ook de beveiliging, de catering, het onderhoud van gebouw en terrein, de eisen voor openingstijden enzovoort. Voor elk onderdeel, dat de opdrachtgever in het pps-systeem wil laten meelopen, worden de eisen minutieus beschreven. Uiteindelijk komt men dan tot een totaalpakket. Bij de Kromhoutkazerne was het een document van meer dan 4.000 pagina's en voor het nieuwe museum zal het veel meer zijn. Inmiddels heeft de Rijksgebouwendienst een geautomatiseerd systeem ontworpen om de documenten gemakkelijk toegankelijk te maken. Het totaalpakket wordt daarna aan de markt aangeboden.

Niet alles uit handen

Bedoeling is dat zich vervolgens een consortium van diverse ondernemers vormt, die met elkaar het museum ontwerpen, bouwen én exploiteren! Anders dan bij een gewoon project, waarbij de aannemers het terrein verlaten als bouw en inrichting klaar zijn, loopt een pps-project veel langer door, omdat ook de exploitatie erin meegenomen wordt. Soms wel voor een periode van 25 jaar. Een consortium dat op een pps-project inschrijft, zal dus niet alleen de bouw- en inrichtingskosten berekenen, maar ook de kosten die per jaar gemaakt worden. Zo komt er een totaalbedrag per jaar dat de opdrachtgever moet betalen.

Bij deze pps wordt een contract gesloten voor inrichting, bouw, financiën, onderhoud en exploitatie. Het consortium is vervolgens verantwoordelijk – dus ook financieel – voor de uitvoering van het uitbestede pakket. Defensie betaalt voor een periode van circa 25 jaar een jaarlijkse vergoeding gerekend naar de exploitatiekosten, zoals die hierboven zijn geschetst.

Bij een pps-project geeft de opdrachtgever niet alles uit handen. Een museum zal de museale aanpak en de boodschap die het uitdraagt niet aan anderen overdragen. Misschien wil het ook zelf suppoosten aanstellen, omdat zij voorlichtende taken krijgen. Daarom is het opstellen van het eisenpakket een uiterst nauwkeurig werk en moet de opdrachtgever precies voor ogen staan wat hij kwijt wil en wat hij zelf wil doen. “Die vraag wordt nu geformuleerd”, aldus Laval. Er moet ook rekening worden gehouden met opgelegde bezuinigingen door de economische recessie. “Bij dit museumproject houden we veel in eigen hand, zoals de museale aanpak en opstelling”, vertelt Vos. “Dat is ook het grote voordeel van een publiek-private samenwerking. Voordat je met een consortium in zee gaat, bedenk je wat je wilt bereiken.”

Vos houdt in het contract ook rekening met veranderingen: “Automatisering loopt niet langer dan vier jaar, dan heb je weer iets nieuws. De museale klimatologische randvoorwaarden – hoe bewaar je museumstukken – zijn in ontwikkeling. Je moet rekenen op wisselexposities: dus grote deuren om bijvoorbeeld andere vliegtuigen of tanks in een hal te kunnen plaatsen. De museumcollecties bestaan uit meer dan 400.000 voorwerpen!” De directies van de twee grootste musea zijn overigens al hard bezig aan een nadere inventarisatie en zo nodig registratie met als achtergrond: wat nemen we mee, wat stoten we in principe af? Als alles volgens planning verloopt, gaat het nieuwe krijgsmachtmuseum in het voorjaar van 2014 open. Of dat gehaald wordt, is echter nog wat onzeker. Het Defensiemuseum rekent in elk geval op 200.000 bezoekers per jaar!

Vier ‘Historische Verzamelingen’ blijven op de eigen locatie (hier Harskamp).

AGENDA

Tentoonstellingen

t/m 2010	Prins Maurits en de Tachtigjarige Oorlog
t/m 2010	Onder vuur. Militaire dilemma's, interactieve filmpresentatie
t/m 2010	Actie Zone: van groentje tot generaal in drie kwartier
Vanaf 19 december	Fototentoonstelling AVDD Thuisfront
Vanaf april 2010	Fototentoonstelling mobilisatie
Vanaf april 2010	Veldgrijs

Activiteiten in het museum

t/m 3 januari 2010	Retourtje Romeinen, uitgebreid interactief activiteitenprogramma voor schoolklassen en gezinnen, stap in de sandalen van een Romeinse soldaat ...
19 december t/m 3 januari	Kerstvakantie: kunnen de Romeinen de Germanen nog verslaan, of worden ze teruggedrongen naar Rome?
Vanaf 14 februari 2010	Toernooiridders: strijden om de eer; u bent uitgenodigd het riddertoernooi mee te maken; kom op het kasteel kijken hoe de kasteelbewoners zich voorbereiden

Kijk voor meer informatie over de activiteiten van het museum en het exacte programma op www.legermuseum.nl.

Het CIC (Collectie Informatie Centrum) is ook geopend op de eerste zaterdag van de maand. Hebt u vragen over de collectie (ook te stellen via vraagbaak@legermuseum.nl) of wilt u onderzoek doen naar een specifiek militair-historisch onderwerp, dan bent u van harte welkom.

TWEE CONSERVATOREN VERTROKKEN

Het Legermuseum moet sinds kort twee van zijn conservatoren missen, die naar andere musea zijn vertrokken: Alfred Staarman en Harm Stevens. De eerste is inmiddels hoofd collecties in dienst van het Militaire Luchtvaart Museum in Soesterberg en hem zullen we in de nabije toekomst dus nog tegenkomen. Zeker als het Legermuseum en het Militaire Luchtvaart Museum samengaan op de nieuwe locatie in Soesterberg. Alfred Staarman hield zich bij het Legermuseum onder andere bezig met de grote expositie *Verre van Vre-dig* over Nederland in de Eerste Wereldoorlog.

Harm Stevens was bij het Legermuseum de man van onder meer de blanke wapens. Hij was nauw betrokken bij de aankoop van de beroemde Visser-collectie. Hij werkt nu bij het Rijksmuseum in Amsterdam. Het Legermuseum heeft geen stappen gezet om opvolgers voor beide conservatoren te vinden. Momenteel wordt geen enkele vacature vervuld.

Vriendendag op Soesterberg

Een honderdvijftigtal Vrienden nam zaterdag 21 november deel aan de jaarlijkse Vriendendag, die dit jaar op Soesterberg werd gehouden. Behalve de nieuwe deponhallen van het Legermuseum werd ook een hangar van het Militaire Luchtvaart Museum bekeken. In de komende Nieuwsbrief volgt een uitgebreidere reportage.

NIEUWE VRIENDEN

H.A. Sno	Rotterdam
A. Stekete	Voorburg
C.J. Jansen	Vinkeveen
J.J. Blondeau	Hellevoetsluis
R.N.F. van Rhijn	Den Haag
M.P. Bazelmans	Amersfoort
B. de Kock	Alblasserdam

Ook Vriend worden?

Zie www.vriendenlegermuseum.nl

COLOFON

De Nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar.

Redactie	Hans van Lith Heleen Bronder Hans Buurman Edwin Ouwejan Ed Coumans (eindredactie)
Vormgeving en drukwerk	Koninklijke De Swart, Den Haag
Uitgever	Stichting Vrienden van het Legermuseum
Secretariaat	Antwoordnummer 11228, 2600 WC Delft tel.: (015) 214 23 76* fax: (015) 214 39 16 *alleen op donderdag- of vrijdagmorgen e-mail: secretariaat@vriendenlegermuseum.nl
Website	www.vriendenlegermuseum.nl
Webmaster	Henk Goos
Webredacteur	Guus van Leeuwe
ISSN	1569-4305